Co nabízely tiskárny čtenářům…

Příručky ke každodennímu životu

K zákazníkům tiskáren patřili také autoři spisů pro zájemce o různé **praktické návody a ponaučení**, užitečná ke zvládání rozmanitých úkolů a potřeb každodenního života: kalendáře, hospodářské příručky pro sadbu a pěstování různých zemědělských plodin, spisy týkající se léčitelství, herbáře a bylináře, kuchařky aj.

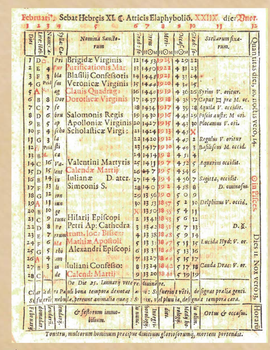

Calendarii perpetui pars prior, continens introitum solis in duodecim signa zodiaci, … Item Zpráwa na kalendář hvězdářský o napravení jeho pominulého a ukázaní příčiny proměny roku římského, každému to znáti žádajícímu čísti velmi užitečná …

Sestavování kalendářů bylo záležitostí univerzitních mistrů. Václav Dasypus (Dasypodius) v roce 1591 nechal u pražského tiskaře Jiřího Černého vytisknout přehledný tzv. věčný kalendář – tabulky, jejichž pomocí lze zjistit, který den v týdnu připadl nebo v budoucnu připadne na konkrétní datum. Pominulým napravením zde autor mínil významnou změnu kalendáře v roce 1582 – dosud užívaný římský kalendář, zvaný později juliánský, byl nahrazen novým počítáním dnů v roce, tzv. kalendářem gregoriánským, přijímaným ovšem do praxe jednotlivými zeměmi postupně. Jelikož rozdíl mezi oběma kalendáři činil 10 dnů, byly převodní tabulky velmi potřebné.

Výklad o přechodu na nový kalendář, přijatý v Čechách v roce 1583, vydal aktuálně (snad roku 1584) pražský tiskař Burián Valda.
[Zdroj: Knihopis Digital]
Z němčiny text přeložil Šťastný Opatovský, kterému se podle jeho vlastních slov v dedikaci Burianovi Trčkovi z Lípy německá knížka „dostala v ruce". Výtisky kalendářů na jednotlivé roky jsou ze své podstaty krátkodobě užitečných tisků dnes velmi vzácně dochované.

V roce 1602 vytiskl v Praze Jiří Černý v latinské i české verzi věčný kalendář Jiřího Ramhoufského, pražského měšťana a písaře úřadu šestipanského, který později emigroval do Saska. Vysvětluje používání zvláštního globu, konstruovaného na způsob věčného kalendáře, který Ramhoufský věnoval císaři Rudolfu II.

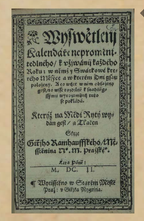

Česká verze Ramhoufského kalendáře Vysvětlení Kalendáře nepromeniteldného, k užívání každého roku, v němž i svátkové kterého měsíce a v kterém dni jsou položeny. A co více v něm obsaženo jest, to vše rozdílně k snadnějšímu vyrozumění tuto se pokládá. Kterýž na mědi rytý vydán jest a tlačen skrze Jiřího Ramhouffského, měštěnína Starého Města pražského byla věnována Petru Vokovi z Rožmberka.
[Strahovská knihovna Královské kanonie premonstrátů v Praze.]

Latinské vydání bylo věnováno císaři Rudolfovi II.
[Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově]

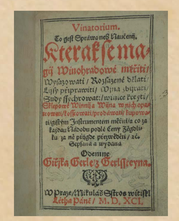

Titulní strana příručky o pěstování vína, kterou v Praze roku 1591 nechal vytisknout u Mikuláše Pštrosa Jiřík Goerl z Goerlštejna: *Vinatorium, to jest Spráwa neb naučení, kterak se mají vinohradové měřiti, vysazovati, rozsazené dělati, lisy připraviti, vína zbírati, sady sychrovati, vinice krejti, sklepové vinní a vína v nich opatrovati, koštovati, prodávati, kupovati, jistým instrumentem měřiti a co za každou nádobu podlé ceny žejdlíku za ně přijde, přezvěděti etc.*
[Strahovská knihovna Královské kanonie premonstrátů v Praze.]

Už jen podle toho, co všechno tato praktická příručka slibuje, je vidno, jak důležitým obchodním artiklem byly v 16. století vinice. Je známo, že i tiskař Jiří Melantrich pěstoval a dával čepovat víno, aby získal prostředky na svou vydavatelskou činnost.

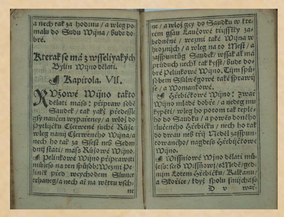

Text *Vinatoria* doplňuje dřevořezový obrázek prvního vinaře – biblický Noe, zmožený vínem, se svými syny na vinici.

Ukázka nabízených užitečných receptů na různé příchutě vína:
Růžové víno takto dělati máš: Připrav sobě soudek tak, jakž předešle jsi naučen vypařenej a vlož do pytlíčku červené suché růže. Vlej na ní červeného vína nech ho tak za šest či sedm dní státi. Máš růžové víno.

Pelyňkové víno připraviti můžeš na ten způsob: vezmi pelyněk před vejchodem slunce trhanej a nech, ať na větru uschne a vlož jej do soudku, v kterém jsou loučové třístky zabedněné. Vezmi také vína v hroznech a vlej na to mest [vinný mošt] a zašpuntuj soudek, však ať má průduch, nechť tak kyše. Bude dobré pelyňkové víno. Tím způsobem šalvějové také spraví se a vománkové.

Hřebíčkové víno: zvař mladé víno dobře a nedej mu kypěti, vlej ho potom tak teplého do soudku a pověs do něho tlučeného hřebíčku. Nech ho tak do dvou neb tří neděl zašpuntovaného, najdeš hřebíčkové víno.

J. Goerl, městský účetní a také autor několika matematických učebnic, připojil ke své vinařské příručce tabulky pro rychlý výpočet ceny vína podle jeho množství. (jedna pinta se rovnala zaokrouhleně 1,94 litru, žejdlík neboli hrneček přibližně 0,5 litru, džber či jinak vědro 56,6 litru).

Nejslavnější soudobý herbář v češtině byl překladem spisu, jehož autor Pierandrea Mattioli (1500–1577), původem ze Sieny, žil v Praze jako lékař mistokrále Ferdinanda Tyrolského, bratra císaře Maxmiliána II. Poprvé vyšel český překlad herbáře v roce 1562 u Jiřího Melantricha z Aventinu, s jehož prací byl autor nadmíru spokojen. Melantricha autor chválil za jeho přičinlivost, pečlivost a elegantní typy, za to, že si dal práci, aby krása tisku odpovídala jeho mimořádné užitečnosti.

Pro druhé vydání Herbáře se rozhodl tiskař Daniel Adam z Veleslavína, neboť exempláře z Melantrichova nákladu z roku 1562 byly dávno rozebrány. Reedice ovšem nebyla možná bez problémů, autor Mattioli si při odchodu z Prahy odvezl nádherné botanické ilustrace prvního vydání. Teprve když ve Frankfurtu nad Mohanem vyšlo roku 1586 nové německé vydání, zpracované Joachimem Camerariem mladším a doprovozené ilustracemi, jejichž základ vytvořil Konrad Gesner, vypůjčil si Adam tyto štočky a použil jich pro svou českou reedici z roku 1596 *Herbář aneb Bylinář … z německého … jazyku v český přeložený od Adama Hubera z Risnbachu, doktora …*

Daniel Adam však nové vydání nepojal jako přetisk; spolu s překladatelem do češtiny, přítelem Adamem Huberem, prostudovali také dva další nové zahraniční herbáře Jacquese Dalechampa (1586–1587) a Jacoba Theodora Tabernaemontana (1588–1591) a doplnili z nich vydávaný text. Přetiskem starších českých předmětuv navázali také na domácí vydavatelskou tradici, a krom toho vybavili svou novou knihu celou řadou různojazyčných rejstříků.
[Strahovská knihovna Královské kanonie premonstrátů v Praze.]

Morové nákazy kosily obyvatele Říše i v době panování Rudolfa II. a doporučení, jak se chránit i léčit, byla nanejvýš potřebná. Jedno z úředních protimorových poučení *Nařízení a správa velmi potřebná, jak by se tohoto nebezpečného času morního lidé zdraví a nemocní, též i opatrovníci nemocných před nakažením morovým nyní i potom chovati, opatrovati a hojiti měli. Obyvatelům Království tohoto českého i všechněm jiným lidem ku potešení, pohodlí a užitek sepsaná …* vydal Daniel Adam z Veleslavína v roce 1598. Autorem byl doktor medicíny a filosofie, císařský lékař Bartolomeus Schwalb von Gisitz, původem ze Zhořelce. Vyšlo též německy. Obsahuje praktické rady, jak se chránit proti morové nákaze, například uvádí byliny, které jsou vhodné do ochranných pytlíčků, recepty na složení mastí, které se mají mazat pod chřípí, nebo základy správné životosprávy.
[Strahovská knihovna Královské kanonie premonstrátů v Praze.]

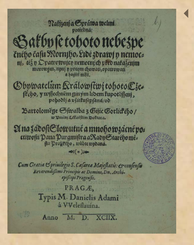

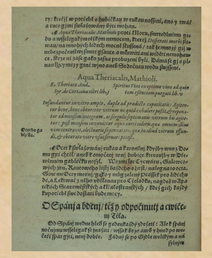

I v době hrozící morové nákazy je vhodné a prospěšné udržet si pozitivní přístup k životu: „Poněvadž hnutí mysli všecko tělo člověka proměnuje, protože v nemoci této nic škodlivějšího není jako strach, starost, tesknost a nepokojné náruživosti. Nebo taková pohnutí velmi srdce zemdlují a zkušení to s sebou přináší, že někdy od samého toliko strachu mnozí
v nebezpečenství upadli a sami tudy sebe o život připravovali."

Poučení pro každodenní život přinášely i **knihy o žádoucích mravech**, souznějících samozřejmě s nábožensko věroukou, pro niž byly potřebné též **bible, kancionály, postily**.

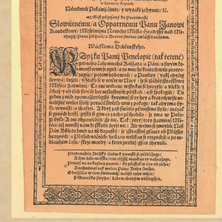
Napomenutj / Kterak mamenkaj
Nebo zaššťastjgssjmu / a bohačnjgssjmu
Člowěku / a Rozmilého Bohu / Jdeš toho
Člowěka / kterýž gest / a w Bohu
Člowěk / a Bohu Člowěkowi / Amen.
Nebohatá Pobožná Jitta / y wssaltyrowaný
Sstěpánowi / a Oprawtowaný Pana Nanowi
Zmocněnému / Gižjmu Gretzyowi Gaissfeyna / a Gižjmu
Gižjmu / Jmu / Jjmu / a Jmu / a Jmu / a Jmu / a Jmu
Wssechněm Dobrodinům.
Wjrzjm / Bůh / Gižjmu / Jmu / Jjmu / a Jmu / a Jmu / a Jmu
Jmu / a Jmu / a Jmu / a J